

RICHARD
SOBOTKA

STRNADI NAD STRNIŠTĚM

PŘÍBĚH STUDENTSKÉ LÁSKY
V MRAZIVÝCH 50. LETECH 20. STOLETÍ

RICHARD SOBOTKA

STRNADI NAD STRNIŠTĚM

Příběh studentské lásky
v mrazivých 50. letech 20. století

2014

Poštou přišla pozvánka na třídní sraz.

To už je skutečně padesát let od maturity?

Nesnesitelně vytrvalá Kateřina Mikšová každou pozvánku koncipovala, jako by šlo o první připomenutí.

„Tentokrát počítáme i s tvou účastí, Dicku,“ připsala ručně k řádku s mým příjmením Palas.

Co bych tam proboha dělal? U řady jmen křížky. Z těch několika pozůstalých bych poznal možná jednoho, dva – tedy kromě vytrvalé Kateřiny Mikšové.

Už také nebyla, co tenkrát, i když ani před těmi lety nebyla žádnou kinohvězdou. Spolehlivá ona byla, to ano. Pro jistotu ještě zatelefonovala.

„Proč tys vlastně Dicku za celá leta ani jednou nepřišel?“

Proč, proč...

Život je děsně komplikovaný. Někdy přemýšlíme, jaký má vlastně smysl. Za bezměsíčné noci hledíme na oblohu posetou hvězdami, nepatrní, neodvažujeme se odhadnout jejich počet, neschopni určit jejich počátek, mechaniku pohybu v bezbřehém prostoru a ani vytyčit dno propasti, kde končí, pokud vůbec nějaká propast existuje.

Připomínají lidský život...

Život, který nám byl přidělen losem, je pro každého premiéra. Jediné představení. Nelze ho zopakovat ani pro velký úspěch, ani když jsme ho totálně zpackali.

Každý lidský život je také zároveň derniéra. Šum rozpačitého potlesku, když opona padá, je definitivní tečkou za představením.

Žijeme takový život, jaký je nám přisouzen.

Zasloužili jsme si ho vůbec?

Snad – ano, snad – ne.

Pozvánka na třídní sraz zrádně přede mnou otevřela vír onoho dávného času, kdy jsme dychtivě čekali na okamžik, kdy už konečně budeme dospělí.

Jednoho odpoledne v třiapadesátém roce, tehdy ještě dvacátého století, jsem si krátil cestu strništěm přes nedávno pokosené obilné pole. Kosy přestaly zvonit. Snopy už byly svezeny, klasy vymláčeny, zrna pročištěna, roztríděna a napytlována. Zbytky obilných stébel při každém došlápnutí chrastily, jako když se lámou přesušené kosti. Sluneční přísvit hnal jejich stíny rovnou pod podrážky bot.

Zvlněná krajina se smyslně vlnila. Na mezích a lukách pořád ještě zůstávalo dost zeleně, ale prostor už nasákl pastelovými barvami pozdního léta. A také tak voněl.

Cosi mne přimělo zvednout oči.

Na nedaleké vyvýšenině jsem zahlédl dívčí postavu.

Terezka!

Nemohlo být pochyb.

Jak mohla tušit, že si cestu zkrátím právě tudy, přes strniště?

Měkké večerní paprsky oranžového slunce jí zprůsvitněly letní šaty do rozostřeného stínu, zvýrazňujícího její postavu. Vždycky se mi líbila, ale takto jsem ji miloval nejvíce.

Také mne zahlédla.

Šťastně rozesmátá rozpřáhla ruce, rozeběhla se a jako by se při tom trochu vznášela.

Spěchal jsem jí v ústřety.

Už jen několik posledních kroků scházelo – rozplynula se.

Prudkým pohybem, když jsem se ohlédl, kam zmizela, jsem vyplašil hejňko strnadů. Vzlétli s hlasitým brknutím nad strniště – jako by vítr smýkl náručí suchého listí – a zapadli do nedaleké houštiny.

Takto jsme se po maturitě rozletěli, čas nás rozprášil, poztrácení ve velkém světě, po kterém jsme tak vytrvale toužili.

Sbíral jsem po mezích poslední květy léta.

O chvíli, až budu mítet hřbitov, položím prostou kytičku Tereze na hrob.

Z meziříčského gymnázia jsem se pokaždé vracel domů do Závišic vlakem, pak ještě kus cesty pěšky od nádraží k našemu už trochu ošuntělému domu. Klíč jsem neměl a ani nepotřeboval. Stačilo protáhnout ruku malým okénkem, vlastně spárou po odštípnuté desce, a posunout hašpu, která dveře jistila zevnitř.

Slepice vyskočila z hnízda, právě snesla vejce, s hlasitým kďá-káním se mi prosmekla mezi nohami. Kdesi na půdě harašila kočka. To byly jediné zvuky jinak prázdného a jakoby mrtvého domu. V kuchyni se hlasitě rozléhaly ozvuky mých kroků. Kdysi tady bylo živo, ale když se sourozenci rozlétli do světa, už jen jakási syrovina čišela ze zvolna chladnoucího domova.

Na stole svítil cár utržených novin. Na jejich okraji tužkou napsáno kostrbatým písmem: *Jsme na Zelénkovém*. Zelénkové bylo naše pole až pod horami, dobře půl hodiny cesty daleko.

Skoro pokaždé to tak bylo.

Zapnul jsem staříčké rádio značky Philips, které soused, sedlák Hrabák, nějaký rok po válce daroval ve slabé chvílce jako nefunkční křáp staršímu bráchovi Adamovi. Ten se učil elektrikářem, vyznal se. Odstranil mezi elektronkami neuspořádaný spletenec potrhaných a rozkousaných hadérek a vláken myšího hnízda, vyfoukal stébla sena a prach. Kus drátu napojil do anténní zdířky, uzemnění propojil se železnou tyčí, zapíchnutou zvenčí domu v zahrádce do země. Pak cvakl páčkovým vypínačem. Nažloutlé okénko ladicí stupnice se rozsvítilo. Po chvíli, když se lampy nažhavily, ožil velký reproduktor hlasem, pak i hudbou. Matný zvuk prostupoval celou kuchyní.

Bylo to mnohem lepší, než když nejstarší brácha Ondřej v prvních hodinách svobody po přechodu fronty ladil krystalku. Ve sluchátcích se jako vzdálené snění uprostřed hlubokého spánku ozvaly pražské zvony. Pak ještě slova hlasatele, když volal na pomoc Praze – my jsme si o tom čase už několik hodin užívali svobody, ale v hlavním městě se pořád ještě bojovalo. Nejmladší brácha Vojtěch neopatrně zavadil o páčku ladění, hrot poskočil na krystalu, hlas zmizel, ozvěna pražských zvonů se vytratila. Už jenom slabé praskání ve sluchátcích zůstalo. Svět mimo kuchyň, světnici, síň, chalupu, dvorek, most přes potok Závišku a dědinu Závišice zase přestal existovat.

Vzal jsem si k jídlu krajíc chleba a hrnek mléka. Jako obvykle, tak jako vždycky. Beztak nic jiného nebylo.

Po stole jsem si kutálel s duhovou kuličkou. Skleněnka se mne držela od dětství. Kolikrát už jsem ji ztratil, pak zapomenutou v kterémsi kapse zase objevil. Barevné hliněnky se dávno otloukly, poztrácely, vzácná duhová kulička mi zůstala věrná. Věřil jsem, že mi přináší štěstí.

Chodil jsem na meziříčském gymnáziu do třetíáku. Známky nic moc, střídavě oblačno, většinou se mi dařilo prolézt s odřenými zády.

Když toho dne krátce po odpoledni skončilo vyučování, lákal Miko: „Co děláš odpoledne, Dicku? Nejdeš s námi na basket?“

V části třídy, která navštěvovala jazyk anglický, si mne spolužáci pojmenovali, sám jsem pořádně nevěděl proč, jako Dicka. S tím se nedalo nic dělat. Málem každý měl nějakou přezdívku. I kantoři.

V atletice a basketu jsem byl docela dobrý. I bez tréninku. Odpoledne nám byla školní tělocvična k dispozici. Po odehraném zápase, zpravidla vítězném, se gang třídních ramenáčů pře-

sunul do hospody U krocana. Vedli u piva silácké řeči, chvástali se úspěchy u spolužáček a pomlouvali je, hráli si na dospělé chlapy.

„Dnes to nejde,“ krčil jsem rameny.

Jako bych měl dojednanou schůzku s anglickým atašé.

Málo kdy to šlo, vlastně skoro vůbec nikdy. Pořád byla doma nějaká nutná práce.

Jen co jsem se vrátil z meziříčského gymnázia domů, našel jsem v kuchyni na stole lístek se vzkazem: *Jsme na Zelénkovém.*

Tohle ti městští floutci neznali. Neměli potuchy, co obnáší denně dojíždět vlakem na gympl, co znamená žít v Závišicích.

Vypnul jsem šepot obstarožního rádia Philips. Zastrčil duhovou kuličku do kapsy.

Vlekl se chodníčkem podél potoka dva kilometry pod hory na Zelénkové, kde rodiče sklízeli z úzké rolky podzimní úrodu.

V roce 1950 jsem chodil do prváku. Cestou do školy jsem vždycky na chvíli postál na prvním nástupišti meziříčského vlakového nádraží. Nikdy předtím a ani nikdy později jsem neviděl tak velkou mapu, jaká se tam toho roku v září objevila. Byla na ní vyobrazena jižní část Korejského poloostrova. Kdyby v té samé velikosti měla být znázorněna celá Korea, museli by přistavět budovu nádraží nejméně o dvě podlaží. Neustále byl pohotově ajziboňák z modré armády železničářů s dvojákem žebříkem, přemístit na mapě vlaječky vítězné Kim Ir-senovy národně osvobozené armády. Posunoval je jižněji, stále jižněji, až pohltily města Kimchon, Rin, Jangsu, Phohang a potom i Kawangju. Už to vypadalo, že konečně padne i Pusan a vojska mezinárodních agresorů, maskovaná hlavičkou OSN, ale pod velením generálů USA, těch skunků imperialistických, konečně budou vržena

do teplých vln japonského moře. Bylo to otázkou snad už jen několika hodin, nanejvýš dnů, kdy se tak stane. Ale když se listí stromů začalo barvit podzimem, cosi se zadrhlo. Dvoják žebřík už nestál pohotově připravený, nikdo z modré armády nebyl na blízku. Vlajčky na frontové linii ustrnuly.

„Na co zíráš?“

Nedaleko se na peróně zastavila Terezka.

„Jen tak,“ povídám.

Pustil jsem z očí mapu, posetou bojovými vlajčkami, na Terezku bylo přece jen pěknější podíváníčko.

„S takovou přijdeš pozdě do školy,“ varovala.

Vykročili jsme společně. Cestou jsem Terezku pořád trochu okukoval.

Zvláštní...

Mapy korejského poloostrova na vlakovém nádraží si všimnu, ale o Terezce, která také pocházela ze Závišic a ve stejné třídě seděla jen o tři lavice dál u okna, nevím zhola nic.

Podzim stále šlel barvami. Stromy ještě nestačily poshazovat listí, když obrovská mapa jižní části Korejského poloostrova z prvního nástupiště železničního nádraží náhle zmizela. Zase to byla jen špinavě šedá zeď. Nikdo nic nevysvětlil. Vojíni, poručíci a kapitáni modré železniční armády se tvářili jakoby nic.

Nedozvěděli jsme se, že Pusan mírová armáda Kim Ir-sena neovládla. A už vůbec ne, že se velení imperialistické armády ujal americký generál Douglas MacArthur a v listopadu toho samého roku zahnal vojáky mírumilovné lidově demokratické Koreje až na hranici s Čínou. Ani to jsme se nedozvěděli, že protiofenzíva pobratimů, spolu s čínskými dobrovolníky, zahнала už v lednu následujícího jedenapadesátého roku Američany a jejich spojence zpět na jih až pod Soul. Ani to, že se v květnu téhož

roku fronta nakonec ustálila na osmatřicáté rovnoběžce, kde zmrtvěla na dalších více jak šedesát let. Nic z toho se k nám nedoneslo. Pouze jsme se dozvídali o úspěších severokorejského pracujícího lidu pod vedením jasné hvězdy Kim Ir-sena.

Pospíchali jsme. Terezce rychlou chůzí zružověla tvář. Souhvězdí pih na lících a kolem nosu zvýraznělo.

„Co děláš odpoledne?“

Ptal jsem se Terezky, jako bych si mohl vybrat mezi basketem a posezením s gangem třídních ramenáčů v hospodě U krocana, jako by mne doma na kuchyňském stole nečekal na útržku novin tužkou psaný vzkaz: *Jsmo na Zelénkovém*.

Terezka se usmála, neodpověděla.

Tehdy jsem začal tušit, možná už jsem to věděl, že Terezka je moje, moje navždy a že ji nikomu nedám.

Toho dne nás čekala písemka z latiny. Komplet jsem ji opsal od šprta Roberta, který neuznával horší známku, než za jedna. Všecko musel mít tip t'op, v hlavě i na papíře. Napsanou ji měl za patnáct minut, pak dalších dvacet minut vše opravoval a přepracovával.

Dostal jsem písemku z latiny za dvě, protože jsem od Roberta obšlehnul téměř bezchybnou první verzi. Kdežto Robert měl písemku za tři mínus, neboť při těch nekonečných opravách nasekal řadu zbytečných chyb. Ten se divil, že já, který jsem v latině prolézal jen s notnou dávkou štěstí, a vždy pouze se čtyřkou, mám najednou z písemky lepší známku než on!

Robert, jak pořád nemohl přijít té věci na kloub, měl otrávený celý den. Zase jen šprtal a šprtal. Ani basket hrát nechodil, pořád šprtal – takto se časem prošprtal až do diplomatických služeb.

Kdežto mne po ukončení gymplu, i přes nečekanou dvojku z latinské písemky, slupla na věčné časy fabrika.

Na okraji novin stálo tentokrát kostrbatým písmem inkoustovou tužkou napsáno: *Jsme v Háji*.

Háj byla dolinka na opačném konci vesnice. Také nejméně půl hodiny daleko. Na horní hraně prolákliny rolka: jednou řepa a kvaky, zelí a mák, podruhé brambory. Motyky pokaždé zvonily o kamení, kterého bývalo ho víc než brambor. V prohlubenině mokřadina. V úzkém potůčku se drželi raci velcí jak mužská dlaň. Dali se ošálit stéblem trávy a jen co sevřeli klepeto, už byli naši, už jsme je vytahovali.

O každém podzimu právě tady jako první vykvetly ocúny.

Kravku bylo možné v Háji nechat v poklidu pást, neměla kam utéct do škody, roklinku lemovaly poměrně strmé svahy. I tak ji bylo potřeba alespoň jedním okem stále hlídat, aby nešlápla do rozměklé půdy kolem potůčku. Už se stalo, že zapadla až po koleno. Byla to pak s ní smykačka dostat ji ven.

Od čtyř let jsem měl krávu na krku s pasením. Jak jsem ji nenáviděl! Starší brácha Adam byl *pan elektrikář*, robotit na poli a starat se o krávu bylo pod jeho úroveň.

Akorát to bylo na pasení strakaté krávy příjemné – když měla konečně dost, ulehla k patě svahu. Přitulil jsem se v chladném podzimním večeru k jejímu hřbetu, bosý, v krátkých kalhotách a tenké košili se hřál jejím mohutným tělem.

V pětapadesátém, dva roky po odchodu z gymnázia, jsem narukoval na základní vojenskou službu. To už jsem druhým rokem pracoval v Tesle. Čekaly mne v kasárnách dva roky obrany socialistické vlasti. Poddůstojnická škola, šarže desátník, radista druhé výkonnostní třídy, vzorný voják. V šestapadesátém

už jsem patřil mezi mazáky. Milovice – kompletní divize se všemi armádními složkami, obrovská kasárna, obrovský výcvikový prostor i s letištěm. Služba na štábu divize u protivzdušné obrany státu. Tři desátníci jsme přijímali morseovkou ciferné údaje o pohybu letadel. Číslice pípáním morseovkou jen hrčely. Zakreslovali jsme na průhlednou desku s obrysy republiky souřadnice vzdušných cílů. Nejednou se stalo, že cizí výzvědný letoun si to stříhl ze západního Německa přes naše území do Rakouska. Svištěl takovou rychlostí, že jsme kolikrát nestačili zvednout telefon, zavolat na velitelství, vyvolat poplach. I kdyby, letěly ty mrchy šíleně vysoko. Migy s mnohem nižší dostupností by je vůbec nedostaly na dostřel palubních zbraní. A protiletadlové rakety vzduch–vzduch a země–vzduch tehdy ještě neexistovaly.

Ani jsme netušili jak křehký byl v té době mír.

Když na podzim toho roku šestapadesát nastoupili prezenční vojenskou službu bažanti, namísto buzerace základního výcviku v přijímači je šupli rovnou páskovat ostré náboje. Vypukly maďarské události. V autoparku ve dne v noci hrčely nabíječky akumulátorů. Motory aut a tanků musely být stále nahřáté na provozní teplotu. Co chvíli jsme čekali rozkaz vyrazit směr Budapešť. Po dvou měsících se svět zklidnil a znormalizoval. Bažanti konečně opustili muniční sklady, nastoupili k základnímu buzeráčnímu výcviku a politickovýchové přípravě uvědomělého vojáka socialistické vlasti.

My tři ve službě na divizní hlásce jsme dál pilně zakreslovali vzdušné cíle a občasné narušitele vzdušného prostoru nad republikou.

Jednou nám pochyběla růžová pálenka, kterou Florovi Banásovi v každém balíku posílali příbuzní ze Slovenska. Jindy flaša

přicházela pravidelně co měsíc, ale s maďarským vzrušením jsme buď pili víc, nebo haprovala pošta mezi Žitným ostrovem a Milovicemi. Růžová kořalka byla dobrá pijatyka, sladká a nebrněla po ní hlava. Jenže nám došla a další zásilka nebyla v dohledu.

Během jednoho vojenského cvičení, které se konalo několi-krát do roka, jsem v radiovoze přijímal šifrovanou zprávu. Ale ten skunk vysílající radista, usazený kdesi v prostoru, jel morse značky jak namydlená koza, nestačil jsem je pochytat a zapsat. Pořád jsem mu hlásil: *as* – jako čekejte, pomalu, opakujte... Blbec to zase oddrmolil, jako kdyby mu nad hlavou visela atomovka. A když jsem tu zprávu-nezprávu konečně předal... „Soudruhu majore...“, beztak už bylo pozdě. Pomyslná atomovka dopadla. A křachla právě na naše vojenské uskupení. Byli jsme imitací té hnusné bomby, co měla premiéru v Hirošimě a reprízu v Nagasaki, rázem dočista vyřazení z dalšího boje. Mrtví. No co co, s tím se ve válce počítá. My z epicentra exploze jsme byli započítáni do plánovaných ztrát a jako takoví jsme jeli na exkurzi do Babiččina údolí a na zámek Kuks. Ti jen zamoření museli pobíhat v atomkečkách a podstupovat odmoření. Proklínali nás a nadávali do zkurvenců zajebaných. Moc jsem nevyskakoval, aby se neprolátlo, že právě já jsem zavinil pád atomovky.

Za celé dva roky jsem coby vzorný voják dostal jediný opušťák na tři dny. Doma jsem se trochu toulal. Z brány fabriky národního podniku Tesla jsem zatelefonoval na své bývalé pracoviště do elektronické laboratoře, jestli tam se mnou počítají i po návratu z vojny. Řekli, že jo.

Když jsem se vrátil z potulky domů, ležely v kuchyni na stole noviny. Na jejich okraji bylo inkoustovou tužkou kostrbatým písmem napsáno: *Jsme na Zelénkovém.*